

УДК 378:005.336.2

І. Д. ДАВИДЧЕНКО

викладач

Комунальний заклад “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті розглянуто методи й завдання формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: компетентність, лінгвокультурологічна компетентність, професійна майстерність, майбутній вихователь.

Головне завдання вищих навчальних закладів – готувати висококваліфікованих фахівців, які досконало володіють державною мовою в усній і писемній її формах. Курс “Українська мова за професійним спрямуванням” передбачає формування національної мовної особистості, комунікативних навичок спеціалістів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, студювання особливостей фахової мови.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є мова фахової галузі. Тому велику увагу під час вивчення всіх тем приділено засвоєнню мовних стереотипів комунікацій певного фаху. Робота над культурою мови студентів проводиться з урахуванням двох аспектів: підвищення загальномовної культури майбутніх спеціалістів та їх фахової мовної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблема формування лінгвокультурологічної компетентності майбутнього фахівця інтенсивно розглянуто в різних аспектах. Проведений нами аналіз педагогічної та методичної літератури доводить, що нині є чимало українських і зарубіжних публікацій, у яких досліджено лінгвокультурологічні аспекти компетентності. Так, А. М. Іонова, М. О. Суворова досліджували лінгвокультурологічний підхід до вивчення іноземних мов. У своїх дисертаційних дослідженнях О. Є. Макарова, К. Є. Полупан розглядали особливості формування лінгвокультурологічної компетенції у процесі вивчення рідної мови. К. О. Іванова, М. С. Кисельова, М. А. Мигненко вивчали проблему формування лінгвокультурологічної компетенції у процесі фахової підготовки іноземних студентів.

Мета статті – визначити центральні поняття – “лінгвокультурологія” і “компетентність” та на основі комплексної наукової рефлексії поставити завдання щодо формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням.

Мова – це суспільне явище. Отже, їй властивий розвиток так само, як і кожному суспільному явищу. Але будь-яке суспільне явище розвивається за певними законами. Мова як особливе суспільне явище також розвивається за певними законами, які є характерними лише для неї й називаються внутрішніми законами розвитку мови.

Щоб зрозуміти сучасний стан мови, її граматичні форми, фонетичний лад, структуру словникового складу, необхідно розглядати кожне явище сучасного стану як відомий результат тривалого історичного розвитку, як підсумок низки змін і перетворень, що мали місце протягом більш-менш тривалих проміжків часу.

Таким чином, тільки історичний підхід до явищ сучасної мови може забезпечити їх правильне розуміння і використання. Розуміння ж законів розвитку мови, вміння пояснити їх з позицій історії української мови та історії народу – носія, буде сприяти зміні діалектичного погляду на мову, наукового осмислення її норм. Саме тому курс “Українська мова (за професійним спрямуванням)” займає в системі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів дуже важливе місце як курс, що має велике методологічне значення і в силу цього є однією з дисциплін, що складають основу теоретичної підготовки студентів.

Методи лінгвокультурології – це сукупність аналітичних прийомів, операцій і процедур, що використовують при аналізі взаємозв’язку мови й культури. Оскільки лінгвокультурологія – інтегративна область знання, що вбирає в себе результати дослідження з культурології та мовознавства, етнолінгвістики та культурної антропології, тут застосовується комплекс пізнавальних методів і установок, які групуються навколо смислового центру “мова і культура”.

У лінгвокультурології можна використовувати лінгвістичні, а також культурологічні й соціологічні методи – методику контент-аналізу, фреймовий аналіз, наративний аналіз, методи польової етнографії (опис, класифікація, метод пережитків тощо), відкриті інтерв’ю, застосовувані в психології та соціології, метод лінгвістичної реконструкції культури; можна досліджувати матеріал як традиційними методами етнографії, так і прийомами експериментально-когнітивної лінгвістики, де найважливішим джерелом матеріалу виступають носії мови (інформанти). Ці методи вступають у взаємодоповнювальні відносини, особливого поєднання з різними пізнавальними принципами, прийомами аналізу, що дає змогу лінгвокультурології досліджувати свій складний об’єкт – взаємодію мови й культури.

Системний підхід до вивчення лінгвокультурологічної компетентності дає змогу виділити методи психолого-педагогічних досліджень: професійну, культурологічну, лідерську та мотиваційну [4]. Кожна складова характеризується декількома інтегральними показниками, сформованість яких у сукупності свідчить про формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ураховуючи зазначене вище, назвемо завдання, передбачені перед курсом української мови за професійним спрямуванням у педагогічних навчальних закладах:

- розкриття закономірностей розвитку мови як певної системи, тобто такого розвитку, при якому здійснюється повний взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку окремих елементів структури мови – фонетичних, граматичних і лексичних;

- розгляд зв'язку, який існує між історією українського народу та історією української мови. Цей зв'язок може бути особливо яскраво показано на різних фактах розвитку словникового складу української мови;

- вироблення у студентів уміння спостерігати за певними мовними явищами та встановлювати між ними історичні зв'язки. Це має виключно важливе значення для студентів як майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, оскільки вони у своїй діяльності повинні вміти науково обґрунтувати те чи інше мовне явище та правильно пояснювати його вихованцям різного віку;

- ознайомлення студентів із певним фактичним матеріалом з історії розвитку фонетики, граматики та словникового складу української мови, що створить базу для вироблення наукового погляду на розвиток мови. Простежуючи історію розвитку української мови в різні періоди, студенти на фактичному матеріалі переконуються, що мова є продуктом епох; окремі його елементи постійно розвиваються, а сучасна літературна українська мова є результатом тривалого й поступового розвитку мовних явищ попередніх епох. При цьому важливим є те, що багато явищ, які уявляються “відхиленнями” або “неправильностями” з точки зору сучасної мови, насправді є залишками старої якості, пережитками стародавніх закономірностей і можуть бути пояснені історично.

Лінгвокультурологія – це комплексна наукова дисципліна синтезуючого типу, що вивчає взаємозв'язок і взаємодії культури й мови в його функціонуванні й відбиває цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їх мовного й позамовного (культурного) змісту за допомогою системних методів і з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні встановлення (система норм і загальнолюдських цінностей) [2; 32; 36–37].

Компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення будь-якого завдання, компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми. Компетентність виступає в українській мові як якість, характеристика особи, яка дає їй змогу (або навіть дає право) вирішувати певні завдання, виносити рішення, судження в певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини. Цим самим підкреслюється інтегративний характер поняття “компетентність”.

Дж. Равен уважав компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи ми-

слення, а також розуміння відповідальності за свої дії. Бути компетентним – значить мати набір специфічних компетентностей різного рівня [4].

Лінгвокультурологічна компетентність реалізується у знаннях матеріальної та духовної культури, історичного розвитку української нації, фольклору, традицій, звичаїв і обрядів рідного народу, а також в уміннях використовувати культурознавчі знання у професійній діяльності. Важливо набути вмінь характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, місце в системі світової культури, оцінювати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути здатним до діалогу культур, уміти висловлювати й обґрунтовувати власну позицію з питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичного минулого [1].

Мова й культура – це особливі й загадкові феномени людського духу. Дивовижна українська мова, що пройшла довгими тернистими шляхами свого розвитку – це частина сутності нашого “я”, нашої ментальності. Вона ввібрала в себе все найкраще, найніжніше, найвеличніше, наймудріше, найблагородніше, найпоетичніше і найболючіше – перший голос немовляти, яким воно сповістило про свою появу на світ, і останній, розпачливий зойк прощання людини з білим світом; голосний сміх щасливої дитини і зворушливий плач сироти, позбавленої батьківської ласки й любові; невимовний біль чумака в далекій дорозі й тягар каторжанина на важкій, підневільній праці; простори широких степів і свідків дідівської слави високих могил, густо розкиданих по нашій, омитій кров’ю, потом і сльозами землі, і незчисленних хрестів; могуття бурхливого Дніпра й оспіваного в піснях тихого Дунаю; зойк невідьницьких ринків і катівень, жах страшних голодоморів і чорнобильської катастрофи; почуття гіркої розлуки з найдорожчим, любові й ненависті, радощів і горя; гіркоту поневіряння на чужині й відчуття піднесеності в молитві до Бога за свій рід, за Україну, за мир, добро та спокій на планеті.

Функціонування сучасної української літературної мови залежить від стану мовної політики в державі, освіті, культурних традицій народу [5].

Слово, мовлення – показники загальної культури людини, її інтелекту, мовної культури. Мовленнева культура шліфується й удосконалюється у процесі спілкування, зокрема під час виконання професійних обов’язків. Вона виявляється у володінні професійною лексикою, вмінні висловлюватися правильно, точно, логічно, майстерно послуговуватися комунікативно виправданими мовними засобами відповідно до мети й ситуації спілкування. Усі ці критерії регламентує мовознавча наука – культура мови.

Висновки. Високу культуру мовлення фахівця визначає досконале володіння літературною мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності. Важливе значення для вдосконалення культури мовлення має систематичне й цілеспрямоване практикування у мовленні – спілкування рідною мовою зі співробітниками, колегами, знайомими, приятелями, оскільки вміння й навички виробляються лише в процесі мовленнєвої діяльності. Культура мовлення – невід’ємна складова загальної культури особистості. Володіння культурою мовлення – важлива умова професійного успіху та фахового зростання.

Список використаної літератури

1. Астапова Н. О. Лінгвістичні аспекти міжкультурної комунікації / Н. О. Астапова. – Барнаул, 2007. – 256 с.
2. Воробьев В. В. Лингвокультурология теория и методы / В. В. Воробьев. – Москва, 1997. – С. 32, 36–37.
3. Зиновьева Е. И. Лингвокультурология: теория и практика / Е. И. Зиновьева, Е. Е. Юрков. – Санкт-Петербург : МИРС, 2009. – С. 13.
4. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Равен ; пер. с англ. – изд. 2-е, испр. – Москва : Когито-Центр, 2001. – 142 с.
5. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням / С. В. Шевчук, І. В. Клименко : підручник. – 2-ге вид., виправ і допов. – Київ : Алерта, 2011. – 696 с.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2015.

Давидченко И. Д. Формирование лингвокультурологической компетентности будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в процессе обучения украинского языка профессиональной направленности

В статье рассматриваются методы и задачи формирования лингвокультурологической компетентности будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в процессе обучения украинскому языку профессиональной направленности.

Ключевые слова: компетентность, лингвокультурологическая компетентность, профессиональное мастерство, будущий воспитатель.

Davidchenko I. Development of Linguo-Culturological Competence of Future Kindergarten Teachers in the Process of Learning the Ukrainian Language for Professional Purposes

The article reveals the problem of developing linguo-cultural competence of future kindergarten teachers in the process of learning the Ukrainian language for professional purposes.

The main task of higher schools is to train highly qualified specialists who know the Ukrainian language perfectly in written and oral forms. The course of the Ukrainian language for professional purposes provides for developing a national linguistic personality, communicative skills of specialists – future kindergarten teachers, learning special features of professional language.

The subject of the discipline is the language of professional branch. That is why, during learning all the themes, the special attention is dedicated to mastering speech stereotypes of communication of a certain profession. The work under students' speech culture is organized taking into consideration two aspects: improving general speech culture of future specialists and their professional speech culture.

Linguo-culturology uses linguistic as well as culturological and sociological methods – the method of content analysis, frame analysis, narrative analysis, methods of field ethnography (description, classification, the method of survivals etc.), open interviews that are used in psychology and sociology, the method of linguistic reconstruction of culture; the material can be studied using traditional methods of ethnography and the methods of experimental and cognitive linguistics where the most important source is a native speaker (informant).

The systemic approach to linguo-cultural competence enables to distinguish psychological and pedagogical methods: professional, culturological, leadership and motivational.

Linguo-cultural competence is realized in the knowledge of material and spiritual culture, the historical development of Ukrainian nation, folklore, traditions, customs and rituals of native people as well as in the skills of using culturological knowledge in professional occupation.

The high level of specialist' speech culture is determined by mastering literary language and its standards in speech. Improvement of speech culture is connected with regular and purposeful practice in speaking – using your mother tongue for communication with co-workers, colleagues, acquaintances, friends as the skills are developed only in the process of speech activity.

Key words: competence, lingvo-culturological competence, professional skills, future teacher.